

IZAJÁS KÖNYVÉNEK SZEREPE
A QUMRÁNI KÖZÖSSÉG ESZKATOLÓGIKUS
IRODALMÁBAN

Xeravits Géza
PRTA – Pápa

TARTALOM: 1. Izajás 10,33-11,5; 1.1. 4QIzajás-peser^a (4Q161); 1.2. 4QSzéfer
hamműlhama (4Q285); 2. Izajás 52,7 és Izajás 61,1-3; 3. Izajás 61,1-3

Izajás könyve egyike a qumráni Közösség legkedveltebb „bibliai” iratainak. Ezt legalább három dolog látszik alátámasztani. Egyfelől, a könyvnek 22 különböző kézírata maradt fenn a qumráni barlangokban: ennél több példányban az ószövetségi könyvek közül csak a Zsoltárok és a Deuteronomium őrződött meg.¹ Másfelől, Izajás könyvéhez maradt fenn a legtöbb *peser*-kézirat – a qumráni Közösség sajátos szentírás-értelmezési technikájával készült magyarázat –, 6 példányban. Harmadrészt pedig, Izajás könyvének különböző szakaszaihoz előszeretettel fordultak a qumráni szerzők, mint biblikus háttérhez mondandójuk kifejtése során. Ebben a tanulmányban nem kívánunk átfogó képet nyújtani a könyv felhasználásáról a qumráni exegetikai tradícióban, csupán azt vizsgáljuk, hogy Izajás anyaga – egy olyan könyvé, amely alkotóan befolyásolta pl. a korai kereszténység eszkatológikus képzeit is – miképpen épült bele a qumráni Közösség *eszkatológiájába*.

¹ Zsoltárok: 39 kézirat; Deuteronomium: 26 kézirat. A qumráni Izajás-kéziratok az alábbi megoszlásban kerültek elő: 1Q: 2 példány, 4Q: 18 példány, 5Q: 1 példány.

1. IZAJÁS 10,33-11,5

Izajás 10,33-11,5 szakaszát különböző qumráni iratok használják fel. Magán az izajási korpuszon belül ez az összetett szöveg az ellenségek feletti féltetnek és egy eljövendő igaz uralkodó felemelkedésének témáit kombinálja.² A szakaszt több qumráni szöveg idézi, vagy legalább is utal rá, így a már megvizsgált *Áldások szabályzata* (1QSb), egy *Izajás-peser* (4Q161) és a *Széfer hammilhama* (4Q285) – ezek mindegyike szektariánus szöveg, azaz a qumráni Közösség saját szerzeménye.

A 4Q161 szétválasztja az izajási szakasz két fő részét. Először Iz 10,33-34-et kapcsolja egy ellenséges csoport, a Kittim megsemmisítésének képéhez, ezután pedig Iz 11,1-5-öt egy צמח רייד-nak nevezett alakhoz, aki győzedelmes harcoként lép színre. A 4Q285 fennmaradt töredékei közül a 7-es számúnak 1-2. sorai idézik Iz 10,34-11,1-et. A szövegösszefüggés ebben az esetben is egy háború képét idézi. Az összekötő kulcs-kifejezések a נפל/נקף szavak és a ויצא חוטר egyfelől, valamint az ellenfél vezérét megölő נשיא képe másfelől. Végül, az 1QSb szöveg „Áldás a Közösség Fejedelmére” szakaszának egy tekintélyes részét (1QSb v 24-26) Iz 11,2-5 alapján formálta meg szerzője.

1.1. 4QIzajás-peser^a (4Q161)

E szöveg – műfaját tekintve – a folyamatos peserek közé sorolódik, azaz olyan exegetikai kompozíció, amely a qumráni Közösség sajátos szempontjai szerint egy adott „bibliai” könyv szövegét szakaszról-szakaszra haladva, eszkatológikus szempontok szerint magyarázza végig. A folyamatos peserek kéziratának másolása mind heródes-kori írástípussal történt,³ történelmi utalásaik pedig Alexandrosz Jannaiosz (Kr.e. 103-76) uralkodásának eseményeitől kezdődnek (AMUSZIN 1978). Ennek alapján a kutatók legnagyobb része keletkezésüket a Kr.e. első évszázad első felének végére, illetve a század közepére teszi.

A 4Q161 tíz töredékéből három, az Iz 10,21-11,5 közti textusokat értelmező szövegegységet sikerült helyreállítani.⁴ A frg. 5-6-on egy háború leírását találjuk, ami באחריו הימים (4Q161 5-6, 10) játszódik le. E háború bemutatása során a peser szerzője földrajzi neveket is említ, melyek segítségével a kutatók a töredék tartalmát a Kr. e. első század legelső

² Izajás 10,33-34 és 11,1kk eredeti kapcsolatának kérdését tárgyalja pl. WILDBERGER 1991: 449-450, 462-464. A qumráni könyvtár azon szerzői, akik e szövegeket felhasználták, mindenestre ugyanazon szövegegységhez tartozónak tekintették őket, lásd pl. 4Q285 7, 1-2.

³ Az egy kivétel a 4Q162, ez kései hasmoneus-kori betűvel íródott, lásd XERAVITS 1995: 8.

⁴ DJD 5: 53-60, előzetes kiadásuk a diszkusszió megindításához: ALLEGRO 1956: 177-181, a kiadás hiányosságainak korrigálása: STRUGNELL 1970: 183-186.

éveinek bizonyos történeti eseményeivel tudták azonosítani (AMUSZIN 1974: 381-392). Ebből arra következtethetünk, hogy a peser szerzője nem kizárólag eszkatológikus eseményekről beszél a szó legszorosabb értelmében, hanem a saját korában „elkezdődött eszkaton” képét vetíti elének.⁵

A 7-10. töredékekből összeállított hasábon mindenestre a szerző egyértelműen a jövőbe tekint, és két képet rajzol elének: az elsőn leírja Izrael győzelmét az ellenség felett (3-8. sorok), míg a másodikon Iz 11,1-5 textusát értelmezve a győzelem korának egy individuális főszereplőjét, Dávid sarját mutatja be (17-24. sorok).

3	פֶּשְׁרוֹ עַל הַכְּתוּבִים אֲשֶׁר־נִי [בִּיד יִשְׂרָאֵל וְעִנִּי
4	אֲרִיץ [כּוֹל הַגּוֹאִים וְגִבּוֹרִים יַחַד וְנִמְסָ לָבֶם
5	וְרָמִי [הַקּוֹמָה גְדוּעִים הֵמָּה גִבּוֹרֵי כְּתוּבֵי־אִים
6	אֲשֶׁר אֲמַר וְנִיקְפוּ סוֹבְכֵי [הַיַּעַר בְּבִרְזֵל הַנְּהַם
7	אִים [לְמַלְחַמַת כְּתוּבֵי־אִים וּלְבִנּוֹן בְּאֲנָדִיר
8	יְפוֹל פֶּשְׁרוֹ עַל הַכְּתוּבֵי־אִים אֲשֶׁר יִתְנַנֵּן בִּיד גְּדוּלָּה
9	אִים [בְּבִרְחוֹ מִלְּפָנַי יִשְׂרָאֵל־נִי

כֶּסֶף

18	פֶּשְׁרוֹ עַל צִמְחָה דְּוִיד הַעוֹמֵד בְּאַחֲרֵי־הַיָּמִים
19	אֲוִיבֵי וְאֵל יִסּוּמְכֵנוּ בְּנִרוּחַ גְּבוּרָה [
20	כֶּסֶף כְּבוֹד נֹזֵר קְדוֹשׁ [וּבְגֵדֵי רֻקְמֹתַי
21	[בִּידֵי וּבְכֹל הַגְּוֵאִים יִמְשֹׁל וּמִגּוֹן
22	כֶּסֶף [הַעֲמִים תִּשְׁפּוֹט חֲרָבוֹ וְאֲשֶׁר אֲמַר לוֹא
23	[לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוֹט [וְלוֹא לְמַשְׁמַע אוֹזְנָיו יִכִּיחַ פֶּשְׁרוֹ אֲשֶׁר
24	[וְכֹאשֶׁר יִזְרְחוּ כֵן יִשְׁפּוֹט וְעַל פִּיהֶם
25	[עֲמוֹ יֵצֵא אֶחָד מִכּוֹהֲנֵי הַשֵּׁם וּבִידֵי בְּגָדָֹה

3 Ennek magyarázata a Kittimre vonatkozik, akik belehul[lanak] Izrael kezébe.⁶ És a... szegényei... 4 ...]mind a pogányok, és a hősök megrémülnek és megolvad szí[vük... 5 A fenn]költ természetűek levágnak: ezek a Kitt[im] harcosai... 6 ... amint mond[ta]: és kivágnak [az] erdő bokrai fejszével:⁷ e[zek 7 ...] háborúra a Kittimmel. És Libanon egy hatal[mas] által

⁵ „The commentary moves between past events and future expectations, but all should be read together as if the matters described as future are imminent”: BROOKE 1997: 623. A rész végidőbeli értelmezhetőségéről a szöveg előzetes kiadása után parázs vita lángolt fel, lásd ALLEGRO 1956: 181; BURROWS 1957: 104-105; ALLEGRO 1957: 183, a pengeváltás kiértékelése: XERAVITS 1995: 3-4.

⁶ HORGAN 1979: 83-84 olvasata יַעֲזִבֵּי יִשְׂרָאֵל. Előtte általában a kiadó יִזְבִּיחַ יִשְׂרָאֵל olvasatát követték.

⁷ Az idézet (Iz 10,34a) igéje plur., szemben m, ø és s, a változtatás oka az alkalmazáshoz való igazításból fakad, nem általános qumrán olvasat: 1QIs^a a m variánsát tartalmazza.

8 *lehull*: ennek a magyarázata a] Kittimre [vonatkozik,] akik átadatnak az ő magyjai kezébe [... 9 ...] midőn menekül [Iz]rael el[ő]l...

(38)

18⁸ Ennek magyarázata] Dávid [Sarjára vonatkozik,] aki felkél az [eljövendő napokban... 19 ... el]lensége, és Isten gyámolítja őt [az er]ősség [elké]vel [... 20 ...] a dicsőség [tr]ónja, a sz[entség] koronája és hímzett ruhák [... 21 ...] általa, és uralkodni fog mind a po[gány]ok felett, és Magóg 22 ...] mind a népeket megítéli kardja. És amint mondta: *Nem 23 [szemei látása szerint ítél,] és nem fülei hallása szerint dönt, Ennek a magyarázata, hogy 24 ...]és amint tanították, úgy ítél, és szavaiknak megfelelően 25 ...]vele, kijön egy a Név papjai közül, és kezeiben a ... ruhái (4Q161 7-10, 3-9 és 17-24).*

A töredék első két sora Iz 10,33-34 verseit idézi („Íme, az Úr, a Seregek JHVH-ja levágja az ágakat rettentő erővel, a sudár növésű fák leroskadnak és a magasak ledőlnek. Kivágják vassal az erdő bozótját, és a Libanon egy hatalmas által lehull”), a szerző ehhez fűzi a 3-8. sorok peserjeit. A bibliai szakasz által alkalmazott „erdőgazdasági” képanyagot a peser szerzője a Kittimre vonatkoztatja. A Kittim (jelen szöveg helyesírása szerint *kittí’im*) népnév. Az Ószövetségben Ciprusnak, illetve a Mediterráneum nyugati részének lakóit jelöli, tengeri népeket. A qumráni szövegek szimbolikus nyelvhasználatában kétféle jelentéssel fordul elő: mint Izrael külső ellenségei, és mint az isteni harag végrehajtói az ítélet idején. Azonosításukra több kísérlet született, valójában nem csak egy népcsoportnak feleltethetőek meg. Bemutatásuk lényeges vonása, hogy a hatáskört túllépő ágensként párhuzamban állnak a fogság előtti próféták AsszírIA-képével.⁹ Jelen szakaszban ebben az értelemben szerepelnek.

A 7. sor az izajási szöveg Libanonra vonatkozó versét értelmezi. A „Libanon” meglehetősen multifunkcionális terminusa a pesereknek, és általában a zsidó exegetikai irodalomnak. Egyes helyeken magának a qumráni Közösségnek szinonimájaként használják, itt viszont kifejezetten negatív jelentéssel az ellenség jelölésére szolgál.¹⁰ Az izajási בארר a peserben az isteni ítélet végrehajtójára vonatkozik. Ez az ארר minden valószínűség szerint egy pozitív eszkatológikus főszereplő, nyilvánvalóan nem más, mint aki a 4Q161 egy előző töredékén mint Közösség Fejedelme kerül elő (4Q161 5-6, 3), illetve akit ennek a töredéknek a folytatása mint Dávid Sarja azonosít (vö. BAUCKHAM 1995: 202-216). Ezt az értelmezést erősíti a töredékes 9. sor anyaga, amely leginkább a Kittim vezérének meneküléséről tudósít: hasonló képet találunk a 4Q285 4.

⁸ A 11-16. sorok: Iz 11,1-5 idézete, majd egy üres sor.

⁹ A kifejezés részletes elemzéséhez lásd XERAVITS 1995: xxi-xxii.

¹⁰ Vö. XERAVITS 1995: 13, a fogalom hatástörténetét feldolgozza: VERMES 1961: 26-39.

töredékén, illetve az ugyancsak eszkatológikus témákat feldolgozó, s egy pozitív főszereplőt is színre vivő 4Q458 jelzetű elbeszélő töredék 2. fragmentumának 2. hasábján.

A 11-16. sorok Iz 11,1-5 szövegét tartalmazzák, s az idézet egy üresen hagyott sorral zárul. Az ezt követő peser az izajási szakaszt Dávid Sarjára, egy pozitív eszkatológikus főszereplőre („messianisztikus alakra”) vonatkoztatja. A szakasz alapvető értelmét megadó titulus (וצמחן דוד) a 18. sorban hiányosan maradt fenn, helyreállításához ugyanakkor alapot szolgáltat további három qumráni előfordulása (4Q174, 4Q252, 4Q285, az utóbbi esetben – mint látni fogjuk, az alak bemutatásának biblikus háttere ugyancsak Iz 10, 33-11,5, vö. VANDERKAM 1994: 216-218).

A 19-20. sorokban a szerző a Dávid Sarját eltöltő isteni Lélek jelenlétének konkrét megnyilvánulásait gyűjti egybe. A kiindulási pont maga a bibliai textus (az Iz 11,1 ברוח נבונה-ja), majd ezt követi három újabb, szintén szentírási eredetű attribútum, a „dicsőség trónja”, a „szentség koronája” és a „hímzett ruhák”. A peser Dávid Sarjának egyetemes hatalmára és tekintélyére fókuszál, ugyanakkor aláhúzza ennek a tekintélyek az eredetét is, amennyiben a 24-25. sorokban tisztebe iktatásának képét idézi, ahol a papoknak világosan alárendelt szerepet foglal el. Megjegyzendő, hogy szövegünk kerülni látszik egy önálló ároni eszkatológikus főszereplő említését, s a papi tekintély birtokosaiként a papságot, mint olyat mutatja be.¹¹

1.2. 4Q Széfer hammilhama (4Q285)

Az imént idézett Izajás-peserhez nagyban hasonló képet mutat egy másik qumráni iratnak, a *Széfer hammilhama*-nak anyaga is. E szövegből 12, meglehetősen sérült töredék maradt ránk. József Milik, a szöveg kiadásával eredetileg megbízott kutató úgy vélte, e töredékek a *Háborús tekercs* (1QM) című iratnak lehettek záró részei (MILIK 1972: 143), melyeket az első barlangban fellelt szöveg nem tartalmazott (vö. NITZAN 1993: 77-90). Hartmut Stegemann ezzel szemben arra a következtetésre jutott, hogy a 4Q285 nem más, mint a *Háborús tekercs* qumráni változata (STEGEMANN 1998: 103). A kompozíciónak fennmaradt egy további, rokon qumráni példánya a 11. barlangból (11Q14, 11QBerakot), amely a párhuzamos részek mellett a 4Q285-ön nem szereplő anyagot is tartalmaz.¹²

¹¹ Újabban többen adtak hangot annak a meggyőződésüknek, hogy ez az intronizáció a Templom-tekercs ún. „Király-törvénye” egy passzusa alapján (11QT^a 58,15-21) kerül leírásra, így BROOKE 1997: 624, továbbá: QIMRON 1995: 195-198.

¹² Ebből részleteket először közölt: VAN DER WOUDE 1968: 253-258, definitív kiadása DJD 23: 243-251. A két szöveg egymáshoz való viszonyának kritikai értékeléséhez lásd

A kompozíció tartalmilag a Háborús tekercs által elbeszélte eszkatológikus küzdelem eszméjéhez kapcsolódik, a gonoszság erői feletti végső győzelmet éneklie meg. Bizonyos helyeken részleteiben pontosítja a Háborús tekercs tanítását. Műfaját tekintve legalább két részre tagolódik: elbeszélő, és áldásmondásokat tartalmazó szöveg-egységekre.

A kézirat másolása a Kr. e. első század második felére tehető. Az íráshordozó radiokarbon vizsgálata megerősítette a paleográfiai datálást.¹³

A szöveg kicsiny (4x5 cm), hat sort tartalmazó 7. töredékének anyaga Iz 10,34-11,1 idézetén alapszik.¹⁴ E töredék a legvalószínűbb értelmezés szerint az ellenség vezére feletti ítéletről tudósít.¹⁵

כאשר כתוב בספר [ישעיהו הנביא ונוקפון]	] 1
[סבכי היער בברזל והלבנון באדיר יפול ויצא חוטר מגזע ישי	2
[ונצצר משורשיו יפרח] צמח דויד ונשפטו את	3
[והמיתו נשיא העדה (צמח)]	] 4
[ם ובמחוללות וצוה כוהן	] 5
[חללני] כתיבן [לן]	] 6

1] Izajás próféta [által:] és kivág[atnak az erdő bokrai 2 fejszével, és Libanon egy hatalmas által le]hull. És vessző kél majd Jisáj törzsökérel 3 és hajtás sarjad gyökereiről...] Dávid sarja. És megítéltetek [4] és megöli őt a Közösség Fejedelme, Dá[vid] Sarja [5] és sebekkel. És parancsolja a Pap [6] a Kitti[m meg]veré[se... (4Q285 7, 1-6)

A töredék Iz 10,34-11,1 idézetével kezdődik. Egyesek tagadják Iz 10,34 jelenlétét, mivel a szöveget negatív előjelű eseményekről való beszámolóknak tartják (TABOR 1992: 59). A felhozott érvek mindenesetre elégtelennek tűnnek e vélemény alátámasztására.¹⁶ A 3. sorban, a bibliai idézetet követően mindjárt Dávid Sarját nevezi meg a szerző. Az Ószövetségben nem találkozunk ezzel a szóösszetétellel, megformálása Jeremiás könyve két textusán alapul.¹⁷ A qumráni anyag viszont tartalmazza, mégpedig eszkatológikus kontextusban (4Q174 és 4Q252). Ezt

továbbá LYONS 1999: 37-43. Diskusszió: EISENMAN/WISE 1992: 24-29; VERMES 1992: 85-90; LIM 1992: 90-92; GORDON 1992: 92-94; TABOR 1992: 58-59; GARCÍA MARTÍNEZ 1993: 126-127, 141-143.

¹³ Kr. e. 50 – Kr. u. 130. (szűkebben Kr. e. 36 – Kr. u. 81): DOUDNA 1998: 446-448.

¹⁴ A szöveg elrendezésének kérdéséhez lásd legutóbb: ALEXANDER 2000: 333-348.

¹⁵ Megjegyzésre méltó, hogy a 10. töredéken Mikáél és Gábiél nevei olvashatók: az angyalok jelenléte tovább erősíti a végidei harc szövegösszefüggését. 1QM ix 15.16; xvii 6.7; Dn 8-9 – vö. OTZEN 1992: 114-124. Az angyalok harcos szerepeltetéséhez ld. továbbá 1 Hén 9,1.4; 10,11 (4Q201 4,6; 4Q202 3,7.13; 4,11).

¹⁶ Lásd VERMES 1992a: 59 kritikai megjegyzéseit a fentebbi tanulmányhoz.

¹⁷ Körülírásal: וקטח ההיא אצמיח לךד צמח צדקוה וקטחי לךד צמח צדקי (Jer 23,5 és 33,15), vö. Zak 3,8; 6,12.

az eszkatológikus értelmezést erősíti meg a צמח kifejezés rabbinikus használata is: a Talmud Jerusalmiban (y Ber 2,5), és egy midrásban (*Lam. Rabba* 1,16, Dávid említése nélkül). A 4. sor világosan azonosítja a Közösség Fejedelmét Dávid Sarjával. A sort kezdő ige (החיות) a legvitatottabb qumráni szöveghelyek egyike. A vokalizáció nélkül álló mássalhangzók ugyanis kétféle olvasatot tesznek lehetővé, s mindkettő gyökeresen más értelmet ad a szövegnek.

1. *wehémítú* (ami Hifil perfectum consecutivum pl.3.m; fordítása: 'és megölik'). Ezen olvasat szerint az ige tárgya a Közösség Fejedelme, azaz Dávid Sarja, aki grammatikailag a tárgyat jelző הַ partikula nélkül kapcsolódna az igéhez. Így a szöveg az eszkatológikus Közösség vezetőjének megöléséről szólna, amit a szerzők szoros párhuzamban szemlélnék a Jézus-eseményről hírt adó evangéliumi beszámolókkal.¹⁸
2. *wehamító* (ami Hifil perfectum consecutivum sg.3.m. + suff. sg.3. m;¹⁹ fordítása: 'és megöli őt'). A Közösség Fejedelme így az ige alanyaként jelenik meg, melynek tárgya eszerint az ellenséges seregek (Kittim) vezére.²⁰

Pusztán nyelvtani síkon mindkét megoldás elfogadhatónak tűnik, bár az általános héber mondattannak jobban megfelel a második. Az első esetben az állítmány után következő direkt tárgy inkább igényelné az הַ partikulát, a második viszont jól tükrözi a héber mondat megszokott állítmány-alany mondatszerkesztési sémát.²¹ Tovább erősíti az értelmezésnek ezt az irányát a szöveg 4. töredékén található szövegegység, amelyik közvetlenül a jelen epizód előzményeit kívánja bemutatni. Ezen világosan szerepelnek többes számban álló igék: ez utóbbiak alanyai viszont éppen a Közösség Fejedelme elé visznek valakit, miután – minden bizonnyal ugyanennek a társasága – megfutamodott Izrael elől.²²

A 6. sorban a הַחַיִּים כִּי יִיָּאָרְוּ, a „Kittim megverése” kifejezés genitivus objectivusként és subjectivusként is értelmezhető, a szöveg menetébe az előbbi illik bele. Emlékezzünk, a 4Q161 szerzője Izajás könyvének vonatkozó szakaszát ugyancsak a Kittim legyőzésére értelmezte.

¹⁸ EISENMAN/WISE 1992: 24-27; TABOR 1992: 58-59.

¹⁹ Az utolsóként idézett cikk kapcsán éles vita zajlott J. Tabor és G. Vermes között a szó vokalizációját illetően (Tabor javaslata *wehámító* volt), ugyanakkor a standard nyelvtanok mindkét vokalizációt megengedik, vö. GKC § 72w; GHB § 80m; GBH § 80m.

²⁰ Így a kutatók jelentős többsége: VERMES 1992: 89; BAUCKHAM 1995: 203-206; GARCIA MARTÍNEZ 1996: 124; DSSSE, 2: 643; LYONS 1999: 141.

²¹ Szemben TABOR 1992: 58. Vö. GBH § 155k.

²² וְיִכְיָאָרְוּ לִפְנֵי נְשִׂיאַ הָעֵדָה (4Q285 4, 7; 10), fordításuk: „és elmenekül]nek Izrael elől abban az időben”, valamint „és a Közösség] Fejedelme elé viszik őt...”

2. IZAJÁS 52,7 ÉS IZAJÁS 61,1-3

Az izajási korpusz e két szép verse (szakasza) lényeges szerepet kap a qumráni Közösség egy eszkatológikus iratában, a 11QMelchizedek (11Q13) jelzetű tematikus peserben. E kompozíciónak tizenöt töredéke maradt ránk, amelyekből három hasábnyi szöveget lehet rekonstruálni, ugyanakkor a teljes egészében helyreállítható második hasáb méretei alapján arra lehet következtetni, hogy a mű eredetileg nagyon jelentős terjedelmű lehetett.²³

A kutatók különféleképp datálják a 11QMelchizedek leírását, mert írástípusa meglehetősen vegyes képet mutat, legvalószínűbbnek azonban egy a Kr. e. első századi datálás tűnik.²⁴ Ami magának a műnek szerzetetését illeti, az alábbi *terminus post quem*-re lelhetünk: amennyiben a ii 18 sorban a הנאיא rekonstrukció helytálló, és a szerző a (kánoni) Dániel könyvét idézi, akkor a kompozíció kialakítása e bibliai könyv kialakulása utánra teendő.²⁵

A mű ii 12-25. sorai az alábbi szöveget tartalmazzák:

12	פּשְׁרוֹ עַל בְּלִיעַל וְעַל רוּחֵי גּוֹרְלוֹ אֲשֶׁר	יָיִם בְּסוֹרְמָהּ מַחֻקֵי אֵל לְהַרְשִׁיעַן
13	וּמַלְכֵי צַדִּיק יִקּוּם נֶקֶם מִשְׁפָּטָי אֵיךְ בְּיּוֹם הַהוּאָה וְיַצִּילֵנוּ מִיַּד [בְּלִיעַל וּמִיַּד כּוֹל הַרוּחֵי גּוֹרְלוֹן	
14	וּבְעִזּוֹר כּוֹל אֵלֵי [הַצַּדִּיק וְהַזָּהָה אֲשֶׁר יַעֲמֹד בְּיּוֹם הַהוּאָה עַל] כּוֹל בְּנֵי אֵל וְהַפְּקוּיֵד [	
15	הַזָּהָה הוּאָה יּוֹם הַנְּשִׁלוּם [אֲשֶׁר אָמַר [אֵל עֲלֵיו בְּדַבְרֵי יִשְׁעִיָּה הַנְּבִיא אֲשֶׁר אָמַר [מִהֵן נֶאֱוֹר	
16	עַל הַרִים רִגְלֵי מִבְּשָׁר מִשְׁמִיעַ שְׁלוֹם מִבְּשָׁר טוֹב מִשְׁמִיעַ יִשׁוּעָה אֹמֵר לְצִיּוֹן [מִלֶּךְ] אֱלֹהֵיךְ	
17	פְּשָׁרוֹ הַהֲרִים [הַמֵּה] הַנְּבִיאִים] מֵהָ אֲשֶׁר	[חֲמַן] [לְכוּל אֲשֶׁר [
18	וְהַמְּבַשֵּׁר הַזֶּה [מִשִּׁחַ הַרוּחַן] כֹּאֲשֶׁר אָמַר דְּנִיָּאֵל	וּמִבְּשָׁר
19	טוֹב מִשְׁמִיעַ יִשׁוּעָה] הוּאָה הַכְּתוּב עֲלָיו אֲשֶׁר [	
20	לְנַחֲמֵם] הַנְּאֻבִּלִים פְּשָׁרוֹן] לְהַשְׁכִּילָמָה בְּכוֹל קְצֵי הָעוֹלוֹם	
21	בְּאֵמַת לְמִשְׁפָּט [מָה אֵן	
22	יָרְ הוֹסֵרָה מִבְּלִיעַל וְחֲטוּבוֹ [נִקְמָם	
23	[בְּמִשְׁפָּטָיִן אֵל כֹּאֲשֶׁר כְּתוּב עֲלָיו [אֹמֵר לְצִיּוֹן מֶלֶךְ אֱלֹהֵיךְ [צִיּוֹן הַזֶּה	
24	עֲדָה כּוֹל בְּנֵי הַצַּדִּיק [מֵהֵן] מִקִּימֵיִן הַבְּרִית הַסְּרִים מִלְּכַת [בְּרִיךְ] הָעַם וְאֵלֵינוּ הַזֶּה הוּאָה	
25	מַלְכֵי צַדִּיק אֲשֶׁר יַצִּילֵנוּ מִיַּד בְּלִיעַל וְאֲשֶׁר אָמַר וְהַעֲבַרְתֶּמָּה שׁוֹפֵר [בְּכוֹל [אֲרִיךְ	

²³ Az irat legalább 25 soros hasábközből állhatott. A qumráni tekercsek különböző méret-adatainak összefüggéseit elemzi Tov 1998: 69-91. Vö. az alábbi – hasonló hasábonkénti sorszámokkal rendelkező – művek hosszúságát: 1QS 9 + ? hasáb, 11QP^s 27 + ? hasáb, 11QT^a 66 hasáb.

²⁴ PUECH 1987: 507-508 átfogó ismertetését adja a különböző véleményeknek. Ő maga egy korai datálás mellett érvel: „Dans l'ensemble, cette écriture difficilement classable dans une type homogène est certainement caractéristique du premier siècle avant J.-C.: hasmonéenne tardive ou hérodiennne ancienne”.

²⁵ Dániel könyve utolsó redakciós stádiumát általában Kr. e. 167-164 közé helyezik, lásd pl. KRATZ 1991: 72: „Da auch dem makkabäischen Text, der auf Antiochus IV. zielt und in seiner Endgestalt unbestritten aus der 2. Hälfte des 2. Jhs v. Chr. (nach 168-163) stammt...”

12 Ennek a magyarázata Belialra, és osztályrészének lelkeire vonatkozik, aki[k mindnyájan engedetlenek vol]tak, eltérvén Isten rendelkezésétől, hogy [vétkezzenek.] 13 Melkizedek azonban végrehajtja Is[ten] ítéletének bosszúját [azon a napon, és megsza]ba[dulnak] Belial [kezeiből] és mind az [ő osztályrésze] lel[kei] kezéből. 14 És az ő segítségével mind az [igazság] angyalai, és ő az, a[ki megáll azon a napon] Isten minden fia [felett,] és számonkéri ezt [a közös]séget. 15 Ez a [béke] napja, amint mondta [Isten róla Iza]jás, a próféta [szavaival,] amint mondta: *[Milyen] szép 16 a hegyeken az örömhírhöző lába, aki békét hirdet, jó[hírt hoz, szabadulást hir]det, mondván Cijonnak: Istened [uralkodik.]*

17 Ennek a magyarázata: a hegyek, [ezek] a próféták, a[kik hallják Isten szavát, és megőrzik] tökéletes[ségben] mind, ami[t parancsolt.] 18 És az örömhírhöző, ez a Lélek felkentje, akiről mondta Dán[iel... És a jóhírt] 19 hozó, aki [szabadulást] hirdet, ő az, akiről meg[íra]tott, hogy [...] 20 *Megvizsgáztalni a [gyászolókat.]*

Ennek magyarázata,] hogy felvilágosítsa a vi[lág] minden korszakáról [...] 21 hűségben az íté[letre ... 22 ...] visszafordíttatik Belialtól, és visszatér [...] boss[zú... ... 23 ...]Isten ítéletei által, amint megíratott róla: *[Mondd Cijonnak: Istened uralkodik. Cijon, e]z 24 az igazság minden fiának gyülekezete, ő[k] a szövetség megtartói, akik tartózkodnak attól, hogy járjanak a nép [út]ján, és a te Istened, ez [... 25 megme]n[ti őket Belial [keze]ből, és akiről mondta: és fúvasd meg a sólfárt ... az e]gész [f]öldön.*

A 12. sorban kezdődő magyarázat a megelőző zoltárverset (Ps 82,1) vezet tovább. Belialt és a hozzá tartozókat a szerző mint a mennyei udvartartással kapcsolatban levő létezőket mutatja be. A következő sorok az eszkatológikus háborúnak egyéb qumráni iratokból jól ismert képét festik, s ennek keretében Melkizedeket, egy angyali főhőst úgy mutatják be, mint Isten ítéletének végrehajtóját.²⁶

Az ítélet képeinek lezárásaképpen a szerző a 15-16. sorban Deutero-Izajás szövegéhez fordul (Iz 52,7). A vers idézésének oka nyilvánvalóan az, hogy az ítélet napjának jelentését az igazak számára is bemutassa. Ugyanakkor az izajási szöveg segítségével az eszkatológikus események még egy pozitív főszereplőjét, egy prófétai alakot is színre léptet a szerző.

Izajás 52,7 egy hírnökről (מבשר) prófétál, akinek lába a hegyeken van. A bibliai szövegben ez a hírnök egy prófétai alak, aki szabadulást hirdet Sionnak, valamint meghirdeti Isten uralmát (Isa. 52:7c). A 11QMelchizedek szerzője megerősíti a rész prófétai konnotációját két aspektus hangsúlyozásával. Elsőként az 52:7a¹-ban szereplő „hegyeket” (הרים) a „prófétákkal” (הנביאים) azonosítja. Másodszor, a hírnököt,

²⁶ Melkizedek qumráni alakjához lásd XERAVITS 2003a.

mint „a lélek felkentjét” (משיח הרוח) határozza meg.²⁷ Ez a kifejezés egyértelmű utalás Iz 61,1a-ra,²⁸ amely egy olyan bibliai szakasz kezdete, ami – jóllehet implicite – a 11QMelchizedek egész anyagának kialakítását befolyásolni látszik. Az eredeti, izajási szövegösszefüggésben a JHVH lelke által eltöltött alak nem más, mint maga a próféta.

A 11QMelchizedek ii 15-21 főszereplőjének ezen jellegzetességei arra utalnak, hogy prófétával van dolgunk. Szerepe kettős. Egyfelől tanítja és vigasztalja népét a szabadítás meghirdetésével. Másfelől ő Melchizedek hírnöke is: az Iz 52,7-ben a מְבַשֵּׂר-nek tulajdonított üzenetet a 11QMelchizedek ii 23-25 töredékes sorai Melchizedekre alkalmazzák. Ugyanakkor a 11QMelchizedek szerzője az eszkatológikus próféta előhírnöki szerepét egy lényeges módon továbbfejleszti, az alábbiak szerint.

A ii 20. sor a következő szöveget tartalmazza:

לנחם] הַנְּחָמִים פֶּשֶׁרִין לַנְּחָמִים שְׂכִילָמָה בְּכֹל קִצֵּי הַעֲוֹלָם

Megvigasztalni a [gyászolókat: Ennek magyarázata,] hogy felvilágosítsa a vi[lág] minden korszakáról[...]

Először, e sor Iz 61,2b félversét (לנחם כל־אבלים) kapcsolja alakunkhoz. Eszerint üzenete abból áll, hogy vigasztalja Isten népét az eszkatológikus kor válságos eseményei közepette. Másrészt viszont a szerző úgy értelmezi a bibliai szöveg לנחם-ját, mint לנחם־שְׂכִילָמָה, amivel egyfelől prófétai, másfelől bölcsességi tradíciókkal gazdagítja iratának látásmódját. Jelen tanulmány keretei között csak az előbbire térünk ki.²⁹

Mint láttuk, az eszkatológikus próféta alakjának tárgyalását a 11QMelchizedek-en izajási idézetek dominálják. A szerző mindjárt a szakasz kezdetén Iz 52,7-et idézi, majd Iz 61,2b-t. Ennek fényében a 11QMelchizedek ii 20 לנחם־שְׂכִילָמָה-jának ugyancsak feltárhatóak izajási vonatkozásai, amennyiben Iz 52,13-ra utalhat. Ebben a versben JHVH szolgájáról mondja a szerző, hogy ישְׂכִיל. Az izajási kontextusban ez az ige egy önálló szövegegységet nyit, és a szolga egész aktivitását látszik jellemezni. A 11QMelchizedek-ben pedig ez az izajási allúzió tovább erősíti az eszkatológikus hírnök prófétai karakterét.

A töredékes 23. sorral a szerző egyértelműen visszatér az angyali Melchizedek személyére, ugyanakkor továbbra is izajási szövegekkel

²⁷ Ez továbbá jelzi azt is, hogy Melchizedektől különböző alakkal van dolgunk. ZIMMERMANN 1998: 410, Melchizedek és ezen alak között a különbséget elsősorban abban látja, hogy az előbbi mennyei, az utóbbi pedig földi alak. „Soweit erkennbar, vollzieht Melchisedek seine Handlungen im Himmel, während die Verkündigung des ‘Gesalbten’ im irdischen Bereich stattfindet. ‘Gesalbt’ bzw. ‘geistbegabt’ sind ferner im AT, im Frühjudentum und in Qumran Menschen, aber keine Engel”.

²⁸ רוח ארני יהוה עלי יען משיח יהוה אחי.

²⁹ A szakasz részletesebb elemzéséhez lásd XERAVITS 2003 és 2003b.

operál, a kezdő idézet Iz 52,7, később implicite Iz 8,11. A peserek Melkizedekre vonatkoznak.

3. IZAJÁS 61,1-3

Amint fentebb láttuk, Trito-Izajás eme szakasza jelentős szerepet tölt be a 11Q*Melchizedek* című qumráni iraton. A qumráni 4. barlangból előkerült egy másik szövegen szintén említésre méltó módon dolgozzák fel e verseket.³⁰

Az ún. 4Q*Messiási apokalipszis* (4Q521) tizenhat töredékben maradt fenn. Írástípusa alapján másolása a Kr. e. első század első felére tehető. Műfaját illetően nincsen konszenzus a kutatók között, és bár kiadója egy műfaji megjelölés magának a kompozíciónak a hivatalos címébe is elhelyezett („apokalipszis”), meg kell jegyezni, hogy a mű egésze – bár tartalmaz jelentős apokaliptikus látásmódú anyagot – formailag nem apokalipszis. Ami a bennünket érdeklő szakaszt illeti, azt leginkább úgy határozhatjuk meg, mint „eszkatológikus bölcsességi anyagot tartalmazó apokaliptikus költemény”.³¹ A mű eredete ugyancsak vita tárgyát képezi, a qumráni Közösség saját irataira annyira jellemző szektás szóhasználat hiánya mindenestre inkább arra utal, hogy Qumrânon kívüli költeménnyel van dolgunk.³²

A bennünket érdeklő izajási szakasz egy fontos félverse a kompozíció második töredékén megőrzött második hasáb 12-14. soraiban található:

ונכדוה שלא היו יעשה אדני כאשר דןבר]	11
כי ירפא חללים ומחים יחיה ענוים יבשר	12
ונדלים ישבניע [חושים ינהל ורעבום יעשר	13
ונבונים [וכלם כקנושים	14
ואן	15

11 És dicső dolgokat, amelyek nem voltak (még), tesz majd az Úr, amint m[ondotta], 12 mert meggyógyítja a betegeket, és a holtakat megéleszti, az *alázatosnak örömhírt visz*, 13 és [a szűkölködő]ket megelé[gíti], a kitépetteket gonddal vezeti, és az éhezőket gazdaggá teszi, 14 és az ér[telmeseket...] és mindnyájan, mint szen[tek (?)]...

³⁰ XERAVITS 1997: 127-147. PUECH 1992: 475-522; PUECH 1993: 627-692; PUECH 1999: 551-565.

³¹ A mű műfajának problémáját és a kapcsolatos vitákat érintettem: XERAVITS 2003b, lásd ott.

³² Az iratot qumráni műnek tartja pl. DJD 25: 36-38; GARCÍA MARTÍNEZ 1996a: 192-193. Az ellenkezőjéhez lásd COLLINS 1994: 106; COLLINS 1997: 89; 128-129; DIMANT 1995: 48; DJD 30: 13.

A hasáb anyaga, amelyet ezek a sztkhometrikusan szépen elrendezett sorok lezárnak, Isten jótéteményeit mutatja be az igazakon az eszkatológikus korban. A költemény ezen sorai több különböző ószövetségi helyről veszik anyagukat, így Dt 32,39, Iz 61,1-2, Oz 6,1-2 stb. Az említett cselekedetek végrehajtója úgy a Bibliában, mint a korai zsidóság irodalmában általában Isten. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy éppen Iz 61,1 a szegényeknek való örömhír-hirdetést az Isten lelke által felkent próféta hatáskörébe rendeli, s ennek az izajási szakasznak az eszkatológizálását megfigyelhettük már a 11QM*Melchizedek*-en is. Ugyanakkor a felsorolt másik öt kifejezés – ha szó szerint nem is lehettek fel, szellemükben mindenképpen – olyan mértékben kapcsolódik az ószövetségi hagyományban magához Istenhez, önmagában az עוֹרִים יִבְשָׁר kifejezés kevés ahhoz, hogy az e sorokban leírt tetteket az eszkatológikus próféta személyéhez kössük.³³ Ebben az esetben tehát a szöveg szerzője az ószövetségi szakaszt úgy alkalmazza textusában, hogy annak tanítását harmonizálja az általa létrehozott idézetcsokor együttes képéhez, s az izajási próféta feladatát, mint az eljövendő napokban tevékeny Isten jótéteményét határozza meg.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Philip S. Alexander 2000: „A Reconstruction and Reading of 4Q285 (4QSefer ha-Milhamah)” *RevQ* 75: 333-348. • John M. Allegro 1956: „Further Messianic References in Qumran Literature” *JBL* 75: 174-187. • Allegro 1957: „Addendum to Professor Millar Burrow’s Note on the Ascent from Accho in 4QpIsa^a” *VT* 7: 183. • Joseph D. Amusin 1974: „A propos de l’interprétation de 4 Q 161 (Fragments 5-6 et 8)” *RevQ* 31: 381-392. • Amusin 1978: „The Reflection of Historical Events of the First Century B.C. in Qumran Commentaries (4Q161; 4Q169; 4Q166)” *HUCA* 48: 123-152. • Richard Bauckham 1995: „The Messianic Interpretation of Isa. 10:34 in the Dead Sea Scrolls, 2 Baruch and the Preaching of John the Baptist” *DSD* 2: 202-216. • George J. Brooke 1997: „Isaiah in the Pesharim and Other Qumran Texts” in *Writing and Reading the Scroll of Isaiah. Studies of an Interpretive Tradition* (szerk. C.C. Broyles és C.A. Evans, Leiden) 609-632. • Millar Burrows 1957: „The Ascent from Accho in 4QpIsa^a” *VT* 7: 104-105. • Jean Carmignac 1963: *Les textes de Qumrân. Traduits et annotés*, 2. kötet, (Paris). • John J. Collins 1994: „The Works of the Messiah” *DSD* 1: 98-112. • Collins 1997: *Apocalypticism in the Dead Sea Scrolls* (The Literature of the Dead Sea Scrolls, London). • Devorah Dimant 1995: „The Qumran Manuscripts: Contents and Significance” in *Time to Prepare the Way in the Wilderness* (STDJ 16, szerk. D. Dimant és L.H. Schiffman, Leiden) 23-58. • DJD 5: John

³³ Erre hajlik EISENMAN/WISE 1992: 20, ám amint GARCÍA MARTÍNEZ 1993: 141 rámutat: „En realidad el problema no existe si el texto es leído correctamente, como lo hace Puech... Las acciones gloriosas que no son obra de Dios desaparecen del texto, que en realidad únicamente habla de acciones gloriosas realizadas por Dios mismo, acciones que son precisamente las enumeradas en las líneas 12-13”. Érvelésünket támasztja alá továbbá ama tény is, hogy a töredék mindhárom '־vel bevezetett, és *imperfecta* igéket tartalmazó alegysége Istent bírja alanyául (5-6, 7-8, 12-14). Ez utóbbi igen pontos *sztkhometriájához* lásd PUECH 1992: 494-495.

M. Allegro, *Qumrán Cave 4. I (4Q158-4Q186)* (Oxford 1968). • DJD 23: Florentino García Martínez, *et al.*, *Qumran Cave 11. II: 11Q2-18, 11Q20-31* (Oxford 1998). • DJD 25: Emile Puech, *Qumrán Grotte 4. XVIII: Textes hébreux (4Q521-4Q528, 4Q576-4Q579)* (Oxford 1998). • DJD 30: Devorah Dimant, *Qumran Cave 4. XXI: Parabiblical Texts, Part 4: Pseudo-Prophetic Texts* (Oxford 2001). • Greg Doudna 1998: „Dating the Scrolls on the Basis of Radiocarbon Analysis” in *The Dead Sea Scrolls after Fifty Years. A Comprehensive Assessment*, 2 vols. (szerk. P.W. Flint és J.C. VanderKam, Leiden) 1: 430-471. • Robert Eisenman / Michael O. Wise 1992: *The Dead Sea Scrolls Uncovered* (Rockport). • Florentino García Martínez 1993: „Notas al margen de The Dead Sea Scrolls Uncovered” *RevQ* 61 (1993), 123-150. • García Martínez 1996: *The Dead Sea Scrolls Translated. The Qumran Texts in English* (Leiden és Grand Rapids). • García Martínez 1996a: „Textos de Qumrán” in G. Aranda Pérez, *et al.*, *Literatura judía intertestamentaria* (Introducción al Estudio de la Biblia 9, Estella), 15-241. • Robert P. Gordon 1992: „The Interpretation of ‘Lebanon’ and 4Q285” *JJS* 43: 92-94 • Maurya P. Horgan 1979: *Pesharim: Qumran Interpretations of Biblical Books* (CBQMS 8, Washington). • Reinhard G. Kratz 1991: *Translatio imperii. Untersuchungen zu den aramäischen Danielerzählungen und ihrem theologischeschichtlichen Umfeld* (WMANT 63, Neukirchen). • Timothy H. Lim 1992: „11QMelch, Luke 4 and the Dying Messiah” *JJS* 43: 90-92 • William J. Lyons 1999: „Clarifications concerning 4Q285 and 11Q14 arising from Discoveries in the Judean Desert 23” *DSD* 6: 37-43. • József T. Milik 1972: „Milki-sedeq et Milki-reša’ dans les anciens écrits juifs et chrétiens” *JJS* 23: 95-144. • Bilhah Nitzan 1993: „Benedictions and Instructions for the Eschatological Community (11QBer; 4Q285)” *RevQ* 61: 77-90. • Benedikt Otzen 1992: „Michael and Gabriel. Angelological Problems in the Book of Daniel” in *The Scriptures and the Scrolls. Studies in Honour of A. S. van der Woude on the Occasion of His 65th Birthday* (VTSup 49, szerk. F. García Martínez, *et al.*, Leiden), 114-124. • PTSDSSP 1: *The Dead Sea Scrolls. Hebrew, Aramaic, and Greek Texts with English Translations I. Rule of the Community and Related Documents* (Tübingen és Louisville 1994). • Emile Puech 1987: „Notes sur le manuscrit de 11QMelkisédeq” *RevQ* 48: 483-513. • Puech 1992: „Une apocalypse messianique (4Q521)” *RevQ* 60: 475-522. • Puech 1993: *La croyance des esséniens en la vie future: immortalité, résurrection, vie éternelle?* 2 kötet (EtBib N.S. 21-22, Paris). • Puech 1999: „Some Remarks on 4Q246 and 4Q521 and Qumran Messianism” in *The Provo International Conference on the Dead Sea Scrolls* (STDJ 30, szerk. D.W. Parry és E. Ulrich, Leiden) 545-565. • Elisha Qimron 1995: „A Work Concerning Divine Providence: 4Q413” in *Solving Riddles and Untying Knots, Fschr. J. C. Greenfield* (szerk. Z. Zevit, *et al.*, Winona Lake), 195-198. • Hartmut Stegemann 1996: „Some Remarks to 1QSa, to 1QSB, and to Qumran Messianism” *RevQ* 65-68: 49-505. • Stegemann 1998: *The Library of Qumran* (Leiden és Grand Rapids) • John Strugnell 1970: „Notes en marge du volume V des «Discoveries in the Judaean Desert of Jordan»” *RevQ* 26: 163-276. • James D. Tabor 1992: „A Pierced or Piercing Messiah? – The Verdict Is Still Out” *BAR* 6: 58-59. • Eibert J.C. Tigchelaar 2000: „Working with Few Data: The Relation between 4Q285 and 11Q 14” *DSD* 7: 49-56. • Emanuel Tov 1998: „The Dimensions of the Qumran Scrolls” *DSD* 5: 69-91. • James C. VanderKam 1994: „Messianism in the Scrolls” in *The Community of the Renewed Covenant. The Notre Dame Symposium on the Dead Sea Scrolls* (CJAS 10, szerk. E. Ulrich és J.C. VanderKam, Notre Dame), 211-234. • Geza Vermes 1961: „Lebanon: The Historical Development of an Exegetical Tradition” in *Scripture and Tradition in Judaism* (SPB 4, Leiden), 26-39. • Vermes 1992: „The Oxford Forum for Qumran Research. Seminar on the Rule of War from Cave 4 (4Q285)” *JJS* 43: 85-90. • Vermes 1992a: „Counterpoint. Geza Vermes Replies” *BAR* 6: 59. • Hans Wildberger 1991: *Isaiah, 1. kötet* (ContC, ford. T.H. Trapp, Minneapolis [ered. BKAT X/1, Neukirchen 1972]). • Adam S. van der Woude 1968: „Ein neuer Segensspruch aus Qumran (11QBer)” in *Bibel und Qumran* (FS Bardtke, szerk. S. Wagner, Berlin) 253-258. • Xeravits Géza 1995: *Szentírás-értelmezés Qumránban* (Budapest). • Xeravits 1997: „A Messiás, mint a végső idők előfutára (4Q521) – Fordítás

és magyarázat" *Athan* 5: 127-147. • Xeravits 2003: *King, Priest and Prophet. Positive Eschatological Protagonists of the Qumran Library* (STDJ 47, Leiden). • Xeravits 2003a: „Az angyali Melkizedek alakja Qumránban” in *Az Ige szolgálatában. A 60 éves Tarjányi Béla köszöntése* (szerk. Rózsa H., Budapest), 396-407. • Xeravits 2003b: „Wisdom Traits in the Qumranic Presentation of the Eschatological Prophet” in *Wisdom and Apocalypticism in the Dead Sea Scrolls and in the Biblical Tradition* (BETL 163, Leuven), 183-192. • Johannes Zimmermann 1998: *Messianische Texte aus Qumran* (WUNT II/104, Tübingen).

The Book of Isaiah
in the Eschatological Literature of the Qumran Community
Géza G. Xeravits

In the present paper we investigate several passages of the Qumran library, which testifies to the eschatological reinterpretation of several Isaianic texts. This complicated book served for the authors of these passages as reference points with special interest regarding to the description of the eschatological events. Isaiah can be considered as one of the most important Biblical background of the sect's eschatological thinking.